ARKUSZ ZAWIERA INFORMACJE PRAWNIE CHRONIONE DO MOMENTU ROZPOCZĘCIA EGZAMINU!

Miejsce na naklejkę

dysleksja

MOB-R1_1P-092

EGZAMIN MATURALNY Z JĘZYKA BIAŁORUSKIEGO

POZIOM ROZSZERZONY

Czas pracy 180 minut

MAJ ROK 2009

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 13 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
3. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
4. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.
5. Możesz korzystać ze słowników językowych.
6. Na karcie odpowiedzi wpisz swoją datę urodzenia i PESEL. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.

Życzymy powodzenia!

Za rozwiązanie wszystkich zadań można otrzymać łącznie **60 punktów**

Część I – 15 pkt
Część II – 45 pkt

Wypełnia zdający przed rozpoczęciem pracy

PESEL ZDAJĄCEGO

KOD ZDAJĄCEGO

CZĘŚĆ I – rozumienie czytanego tekstu

Прачытай уважліва тэкст Сяргея Дубовіка і адкажы на пытанні. Адказвай выключна на аснове тэксту і толькі сваімі словамі, або згодна з патрабаваннямі задання.

Сяргей Дубовік

Па калідорах вітрынных кнігасховішчаў
(скарочана)

1. З развіццём інфармацыйных тэхналогій многае ў такім звыклым нам свеце пачало змяняцца. Вучоныя-футуролагі[1] прагназуюць, што ў хуткім часе ўся тэхніка ў кватэры будзе ўключацца пры дапамозе голасу альбо мабільнага тэлефона. Ужо зараз у некаторых краінах пачынаюць укараняцца простыя хатнія робаты[2], а да нас прыходзіць электронная кніга і як вынік – электронная бібліятэка. Ці заменіць яна кнігу папяровую? Чаму шмат для каго зручней «хадзіць» у віртуальную бібліятэку? Гэтыя і іншыя пытанні паспрабуем разгледзець...

2. Як і многія іншыя традыцыі Інтэрнэта, арганізацыя электронных бібліятэк прыйшла да нас не з Захаду, а з Расіі. У прыватнасці, піянерам[3] віртуальнага кнігасховішча на постсавецкай прасторы па праве лічыцца Максім Машкоў. Яго старонка ў Інтэрнэце не вылучаецца адмысловым дызайнам[4], анімацыяй. Папулярнасць набываецца за кошт электронных кніг ды спасылак на іншыя бібліятэкі.

3. У артыкуле, прысвечаным гісторыі свайго праекта, Максім адзначае, што ў сярэдзіне 90-х тэксты твораў складзіраваліся ў сеціве абы-як: розныя фарматы дадзеных, адсутнасць адзінай кадзіроўкі. Прыкладна 2 гады спатрэбілася піянеру постсавецкай бібліятэчнай інтэрнэт-прасторы на збор і ўпарадкаванне пачатковай бібліятэчнай базы. А потым да праекта пачалі далучацца многія людзі: чытачы, пісьменнікі, нават выдаўцы...

4. У электроннай бібліятэцы Машкова (як і ў многіх іншых) няма нейкіх тэматычных прыярытэтаў. Людзі скануюць і дасылаюць у фонды[6] толькі тыя кнігі, якія насамрэч[7] папулярныя і запатрабаваныя чытацкай аўдыторыяй.

5. Папулярнасць свайго праекта спадар Машкоў тлумачыць наступным чынам: «Гэту бібліятэку падбіраў не выдавец (абы набывалі); не пісьменнік, якому не важна, хто прыйдзе, абы толькі данесці сваё слова да ўсіх прыйшоўшых. Гэта бібліятэка для чытача, сабраная чытачом...»

6. Што ж рухала вядомым бібліятэкарам-энтузіястам? Праект [...] не з'яўляецца камерцыйным, а сканаванне кніг – вельмі няпростая справа. Машкоў піша ў адказ наступнае: «Мне проста хочацца, каб кнігі знаходзілі свайго чытача, таму што мне страшна было б жыць у свеце, у якім не чытаюць кніг».
Трэба зазначыць, што падобных бібліятэк у сеціве вельмі шмат. Як універсальных, так і спецыялізаваных... [...] А як складаюцца справы з электроннай кнігай у Беларусі?

---

[1]Футуролаг – вучоны ў галіне футуралогіі, якая займаецца прагназаваннем (прадбачаннем) новых сацыяльных працэсаў
[2]Робат – аўтамат, які выконвае складаныя дзеянні, падобныя да дзеянняў чалавека
[3]Піянер – тут: пачынальнік, той хто першы заснаваў што-небудзь
[4]Дызайн – мастацкае апрацаванне
[6]Фонд – сховішча (тут: віртуальнае) кніг
[7]Насамрэч – сапраўды; у сапраўднасці

7. З беларускіх праектаў, на мой погляд, можна адзначыць два сайты [...]. Тут захоўваюцца як беларускамоўныя, так і рускамоўныя тэксты. Першы хоць і часткова камерцыйны, але ж прадстаўляе жадаючым магчымасць бясплатна спампаваць[8] тэксты твораў класікаў айчыннай прозы і паэзіі. Другі праект (таксама бясплатны, дарэчы створаны крышку пазней за бібліятэку Машкова) можа спатрэбіцца не толькі вучням ці студэнтам па курсе беларускай літаратуры, але і больш дасведчанай аўдыторыі. Тут можна знайсці рэдкія творы беларускіх паэтаў і празаікаў, як класічных, так і сучасных. Сярод іх – Алесь Разанаў, Паўлюк Багрым, Цётка, Максім Танк... Усіх не пералічыш! Ёсць тут асобы, якія ўжо ўвайшлі ў аналы[9] гісторыі айчыннай літаратуры, ёсць і сучасныя творы...

8. [...] Дарэчы сёння некаторыя літаратары выстаўляюць свае творы для ўсеагульнага доступу на ўласных персанальных інтэрнэт-старонках. Чакаць выдання кнігі можна вельмі доўга. У глабальным сеціве любы аўтар мае магчымасць выставіць на суд чытачоў любы твор і чакаць на яго водгукі на [...] уласным форуме. Адзін з прыкладаў – сайт нашага аўтара і чытача, журналіста і літаратара Валерыя Гапеева. А колькі яшчэ такіх у сеціве?!

9. Атрымліваецца, што папяровая кніга і традыцыйная бібліятэка ў недалёкай будучыні могуць саступаць свае пазіцыі бібліятэцы і кнізе электроннай. У Інтэрнэце няма чэргаў, праблем з наяўнасцю неабходнай літаратуры, запазычанасцяў у чытачоў, грашовага залога, пад які выдаюцца кнігі, існуе лёгкая сістэма пошуку тэкстаў, можна эканоміць[10] на пасадах штатных[11] бібліятэкараў...

10. У апошні час многія кажуць аб меншай цікавасці да кнігі. Прычым гэта агульнасусветная тэндэнцыя. Часам падаецца: «Навошта купляць той ці іншы раман, калі яго можна лёгка спампаваць?» Дый ці заменіць надалоннік[12] ноўтбук папяровую кнігу? Ёсць два супрацьлеглыя меркаванні. Першае – не заменіць ніколі, бо трывалыя, традыцыйныя каштоўнасці чалавечай цывілізацыі застаюцца. Гэта пацвердзіла сітуацыя з кіно і тэатрам. Тэатр застаўся, але зрабіўся больш элітарным. Магчыма, нешта падобнае атрымаецца і з папяровай кнігай, і з сучаснай традыцыйнай бібліятэкай, якая зараз усё больш нагадвае не столькі кнігасховішча, колькі інфацэнтр[13]... Другое – электронная кніга можа наогул выцесніць сваю «папяровую сястру». Гэта тлумачыцца палітыкай зберажэння лясных рэсурсаў[14]. Нават у нашы дні ў некаторых міністэрствах і ведамствах задумваюцца пра агульны пераход да электроннага справаводства, каб эканоміць паперу, і робяць да гэтага пэўныя захады...

11. Таксама адчуваецца цікаўнасць да электроннай кнігі. У прыватнасці, ЮНЕСКА ажыцяўляе праект «Электронная бібліятэка – школьніку», у межах якога ўжо выпушчаны кампакт-дыскі з творамі школьнай праграмы па рускай і беларускай літаратуры.

Уваходзяць у шырокае карыстанне і «надалоннікі» – кішэнныя камп’ютэры. Некаторыя з іх нават спецыяльна адаптаваныя для чытання. А статыстыка наведвання некаторых віртуальных бібліятэк можа значна перавышаць колькасць чытачоў у традыцыйных бібліятэках. Ужо сёння трэба зазірнуць у будучыню і прапрацоўваць усе магчымыя варыянты, сярод якіх самым трывіяльным будзе адміранне папяровых кніг і традыцыйных бібліятэк...

Дубовік С. *Па калідорах віртуальных кнігасховішчаў* // ЛіМ. 2007, 24 жніўня, с. 16.

[8]Спампаваць – сцягнуць з Інтэрнэта змест твора
[9]Аналы (толькі ў множным ліку) – запісы гістарычных падзей у храналагічным парадку
[10]Эканоміць – ашчаджаць, менш расходаваць грошы
[11]Штатны – які ўваходзіць ў штат працаўнікоў прадпрыемства; працаўнік прыняты на работу на поўны штат
[12]Надалоннік – малых памераў, які змяшчаецца на далоні
[13]Інфацэнтр – цэнтр інфармацыі
[14]Рэсурсы – запасы, крыніцы чаго-небудзь

Заданні да тэксту

Заданне 1 *(1 пункт)*
Якую функцыю выконваюць пытанні, пастаўленыя ў 1-м абзацы?

....

....

....

....

Заданне 2 *(1 пункт)*
Якія змены прагназуюць вучоныя-футуролагі? Адкажы на аснове 1-га абзаца.

....

....

....

....

Заданне 3 *(2 пункты)*
Пачынальнікам віртуальных бібліятэк на постсавецкай прасторы лічыцца Максім Машкоў. Дай 2 прыклады змен, якія ўвёў Машкоў у бібліятэчнай інтэрнэт-прасторы. Карыстайся 3-м абзацам.

....

....

....

....

Заданне 4 *(1 пункт)*
На аснове 4-га і 5-га абзацаў высветлі значэнне слоў Максіма Машкова «бібліятэка для чытача, сабраная чытачом».

....

....

....

....

Заданне 5 *(1 пункт)*
Чым кіраваўся Машкоў, ажыццяўляючы праект віртуальнай бібліятэкі? Карыстайся 6-м абзацам.

....

....

....

....

Заданне 6 *(1 пункт)*

Напішы, якую функцыю выконвае клічнік у 7-м абзацы?

....

....

....

....

Заданне 7 *(1 пункт)*

Растлумач, чаму некаторыя літаратары выстаўляюць свае творы ў Інтэрнэце? (на аснове 8-га абзаца).

....

....

....

....

Заданне 8 *(1 пункт)*

У 9-м абзацы аўтар уводзіць слова «саступаць». Раскрый значэнне гэтага слова.

....

....

....

....

Заданне 9 *(1 пункт)*

На аснове 10-га абзаца растлумач, чаму аўтар падаў у двукоссі словазлучэнне «папяровая сястра».

....

....

....

....

Заданне 10 *(2 пункты)*

На аснове ўсяго тэксту высветлі значэнне загалоўка.

....

....

....

....

Заданне 11 *(2 пункты)*

Выберы два правільных значэнні. У пададзеным тэксце аўтар:

а) прадстаўляе біяграфію і дзейнасць Максіма Машкова;
б) прадстаўляе гісторыю электорннай бібліятэкі Максіма Машкова;
в) прадстаўляе характэрныя рысы творчасці Максіма Машкова;
г) прадстаўляе характарыстычныя рысы беларускіх электронных бібліятэк;

Заданне 12 *(1 пункт)*

Вызнач слова, якое не належыць да лексікі Інтэрнету.
спампаваць; павук; сеціва

CZĘŚĆ II – pisanie własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu

Ta część zawiera dwa tematy sprawdzające umiejętność tworzenia własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu. Wybierz jeden z nich i napisz wypracowanie. Wybrany temat podkreśl.

Тэма 1: Паэты пра таталітарызм. Параўнай творы Ларысы Геніюш ******Крывёй напоўніліся поймы рэк* **і Васіля Супруна** ***Чаго я хачу?*****.**

Ларыса Геніюш

****** Крывёй напоўніліся поймы рэк***

Крывёй напоўніліся поймы[1] рэк,
Бурліць адчаем слёз людскіх разводдзе.
Гляджу на свет. Я – лагернік, я – зэк[2],
Засуджаны на мукаў чвэрцьстагоддзя.

Мяне драты, сабакі сцерагуць,
Дзікіх надзораў зграя нада мною,
І лоб штодня мой на прыцэл бяруць
Навучаныя забіваць канвоі.

Мне ўсё ўзялі, разбурылі сям'ю,
Кіркой[3] прабілі лёс мой чалавечы,
Ланцуг накінулі на шыю салаўю
І між сабою падзялілі рэчы.

Натоўп дзяўчат, жанчын, яшчэ жывых,
Йдзем зледзянелай тундры каляінай,
Папраз[4] снягі, мароз сцінае дых,
Мароз шукае песні салаўінай.

Канвой яе шукае і надзор,
Я йду пургой[5], завеяная снегам,
Гляджу ваўком усёй дзікасці ў дакор,
Не, маю душу прашманаць[6] ім нельга!

На вуснах песня, мой апошні дых,
Цяплом з-пад сэрца словы саграваю,
Жывая я яшчэ сярод жывых,
У душы маёй і Беларусь жывая!!!

Васіль Супрун

Чаго я хачу?

Крывадушна пытаеце: – Што я хачу?
Чаго дабіваюся прагна?
За што так жыццём безаглядна плачу.
Ваш «рай» называючы багнам?

Так чуйце ж распраўаў дзікунскіх крукі,
што сыты крыўёю людскою:
– Хачу, каб зваліся між нас павукі,
хачу для Радзімы спакою.

Каб край дарагі нам не быў краем слёз,
Народ не жабрачыў бяспраўна,
каб путы няволі і здзекі не нёс,
а быў між другіх раўнапраўным.

Хачу, каб за праўду не гналі ў Сібір,
па дваццаць пяць год не давалі,
каб брат свайго брата за страх не губіў,
«сіксоты»[7], як цень, не снавалі.

Хачу, як і людзі народаў другіх,
жыць вольна ў сваёй Беларусі.
І веру, што турмы, суды, ланцугі
рабамі стаць нас не прымусяць.

Геніюш Л. ****Крывёй напоўніліся поймы рэк // Беларуская літаратура. Хрэстаматыя для сярэдніх школ.* Склад.: В. Сянкевіч і Я. Грыгарук. Warszawa, 2001, s.315.
Супрун В. *Крык.* Мінск, 1993, с. 20.

[1]Пойма – рэчышча
[2]Зэк – так са сталінскіх часоў сталі называць зняволеных; палітычны вязнень
[3]Кірка – прылада з вострым наканечнікам для разбівання скамянелых рэчываў (камня, скамянелага снегу).
[4]Папраз – праз; прыстаўка па- служыць узмацненню
[5]Пурга – снежная бура; завіруха
[6]Прашманаць – ператрасці; перашукаць
[7]«Сіксот» – ад расійс.: сексот — секретный сотрудник (сакрэтны супрацоўнік) ЧК, ГПУ, НКВД, КГБ; тут — даносчык

Тэма 2: Прааналізуй прыведзеныя фрагменты твора Уладзіміра Арлова *Час чумы* і ахарактарызуй адносіны паміж Эразмам Вітэліусам і Міколам Гусоўскім.

[...] Эразму ўзгадалася, як гутарыў з Гусоўскім, прачытаўшы першую палову «Песні». Пасол і тады прызнаваўся сабе, што перадусім дбае, каб паэма спадабалася папу. Але ж ён і быў спярша дыпламатам, паслом, а мецэнатам ужо потым. І вось калі «Песня пра зубра» гатовая, папа ляжыць на Божай пасцелі, а ён пачынае саромецца той размовы.

Спачатку ён шчодра хваліў бездакорную метрыку паэмы, казаў пра свежасць і паўнагучнасць радкоў.

– Пушчу, паляўнічых і князя Вітаўта напісаў вялікі майстар, – шчыра захапляўся ён. – Ты дасягнуў амаль немагчымага. Ты выпускаеш рой стрэл па заганах грамадства. Твая паэма ператвараецца ў палітычны трактат, але пры гэтым застаецца высокай паэзіяй. Твой паранены зубр – цудоўная алегорыя Айчыны, увасабленне яе лёсу і сімвал яе былой велічы.

Гусоўскі слухаў, нічым не выяўляючы пачуццяў. За лета ён прыкметна змяніўся. Вочы не згубілі сваёй жвавасці і вастрыні, але як быццам выцвілі і зрабіліся пакутніцкімі. Шырокія рамёны, як і раней, дыхалі дужасцю, але прыгорбіліся, нібыта ён дзень пры дні трымаў на іх нейкі вялікі цяжар. Вітэліус памятаў пачуццё, якое кранула тады ягонае сэрца. Ён ведаў, што ў Рыме зноў з'явілася Франчэска. Ён хацеў бы суцешыць Гусоўскага, узяць частку ягонага цяжару на свае плечы, але ж ён ведаў, што менавіта пакуты, а не душэўная раўнавага могуць удыхнуць у радок, у карціну ці ў мелодыю тую боскую субстанцыю, якая робіць іх неўміручымі. Замест суцяшальных слоў гучалі іншыя.

– Я пакрывіў бы душою, – гаварыў ён, – калі б змаўчаў пра тое, што адмаўляюцца прыняць маё сэрца і мой розум. Ты пішаш пра выпрабаванні ведзьмароў вадою, пра мяса глушца і іншыя паганскія звычаі і прымхі[1]. Ці прыспорыць гэта пашаны нашаму краю?

– Няўжо монсеньёру здалося, што падобныя дзікунскія выпрабаванні мне да душы? – адказваў Гусоўскі. – Але ж звычаі адрозніваюць адзін народ ад другога. Лепшыя з іх – такая ж святыня, як мова і воля. Хіба знойдзем мы ў даўніх звычаях глыбокія заганы? Святасць маці прызнаюць нават тыя народы, што не шануюць дзевы Марыі. Нібы ветрам адносіць нас ад абрадаў і завядзёнак[2], якіх трымаліся продкі. Ці не ператворымся хутка ў адсохлую ад каранёў траву-пералёт?

– Ты насмельваешся кідаць выклік самому боскаму Дантэ, – не ўступаючы ў спрэчку, казаў далей Вітэліус. – Дантэ выкрываў тых, хто ўжо трапіў у замагільны свет, і караў грэшнікаў рукамі незямных істотаў. Ты ж бярэшся судзіць тых, каго мае ўладу судзіць толькі неба. Да таго ж разумны чытач адразу заўважае, што ты маеш за дзіва не стварэнне свету, а ягонае існаванне...

Гусоўскі больш не пярэчыў , і тады ён, Вітэліус, хацеў чуць у паэтавым маўчанні згоду. Цяпер жа яму праглася, каб у тым цяжкім маўчанні была якраз нязгода. Ён ведаў, што не зможа парушыць свае прынцыпы і забраць уласныя словы назад, і прасіў неба, каб Міколу хапіла сілы самому адкінуць ягоныя няшчырыя парады.

– Лёс даўно за намі, Nicolaus. Атропа[3] стамілася віць нітку майго жыцця. – Мецэнат неяк прабачліва ўсміхнуўся. Ягоны твар зліўся з беллю высокіх падушак. [...] Адкінуўшыся на падушкі, ён перадыхнуў і загаварыў далей:

– Учора я зноў чытаў тваю «Песню...». Год назад ты не згадзіўся са мною. Ты не прыняў маіх парад, і цяпер я хачу прызнацца, што рады гэтаму. Тады маімі вуснамі гаварыў абачлівы пасол... Я рады, што ты нагадваеш валадарам пра іх злачынна забытыя абавязкі... У сваёй «Песні...» ты філосаф і географ, гісторык і жывапісец,

[1] Прымхі – забабоны, забабонныя прыкметы
[2] Завядзёнка (размоўна) – звычай, традыцыя
[3] Атропа – у грэчаскай міфалогіі: адна з Мойраў – багінь жыцця і смерці, якая перарэзвае нітку жыцця, калі прыходзіць яго канец

але заўсёды і найперш ты – паэт. Nicolaus, сёння ты першы паэт Кароны і Княства. Твае пачуцці разрываюць абалонку чужых слоў, і ў лаціне я чую мову нашага краю. Кожны вялікі мастак мае твор, які эліны[4] называлі помнікам. У ім застаецца сама душа творцы. Разам з ім мастак перадае наступнікам непадлеглы тленню[5] вобраз эпохі і Бацькаўшчыны. Ты збудаваў сабе такі помнік...

– Монсеньёр... Гэты помнік мы будавалі разам... – Ён памкнуўся быў падысці да ложка, але позірк мецэната спыніў яго.

Некалькі хвілін у апачывальні[6] трывала маўчанне. Таму, хто захварэў на чуму, паратунку ўжо не было, і Гусоўскі з жывым болем думаў, як цяжка Эразму паміраць. Ягоная мара аб’яднаць Еўропу супроць Асманскай імперыі засталася адно мараю. [...] Упершыню ў жыцці Гусоўскі думаў пра Вітэліуса не як пра мецэната. Эразм быў адзіным братам, які па волі жорсткага лёсу назаўжды пакідаў яго.

Па-свойму, але тое ж самае адчуваў і Эразм. Мяжа, што некалі ляжала паміж імі, знікла, яе знесла сама плынь часу, якая змывае ўсё спароджанае чалавечаю мітуснёй і забабонамі. Імкненне ўгору, да ўлады, да кардынальскае мантуі сплыло ў мінулае. У неварацьׂ[7], а будучыняй быў цяпер адно гэты чалавек, якога ён, ні на каліва[8] не пакрывіўшы душой, назваў бы не толькі першым паэтам сваёй дзяржавы, але і адным з першых паэтаў Еўропы, годным стаць поруч з Петраркам. Аднак мудрэц, што прамовіў гэтае зваблівае «Scripta manent» – «Напісанае застанецца», памыліўся. Ён, Вітэліус, ведае, як шмат з напісанага і вартага перажыць стагоддзі не перажыло і сваіх творцаў, і таму, сабраўшы сілы, ён гаворыць пра галоўнае:

– Папа Лявон ужо даўно ў лепшым свеце. Прыйшла мая чарга. У Рыме цяпер лёгка знайсці смерць, а не апекуна, які дапаможа выдаць тваю «Песню...». Ты не знойдзеш яго і сярод палякаў, бо ты славіш не Ягайлу, а Вітаўта, не гісторыю Кароны, а мінулае Вялікага княства. І ўсё ж едзь у Кракаў. Напішы да каралевы Боны. Яна шануе мовы і высока ставіць паэтычнае слова. Ты ведаеш, яна фундуе школы і заахвочвае маладых беларусінаў вучыцца ў італьянскіх універсітэтах. Напішы да яе і нагадай, што любая дзяржава мусіць больш абапірацца не на сілу зброі, а на моц духу. Нагадай, што рымляне і эліны былі магутныя тады, калі квітнелі мастацтвы, а як толькі пачалі нікнуць таленты, пачаўся і заняпад дзяржавы. Адразу ж па маёй смерці...

– Настаўнік...

Невядома, хто з нас настаўнік, з горыччу падумаў Вітэліус.

– Па маёй смерці ты атрымаеш грошы, якіх вам хопіць на дарогу да Кракава.

Гусоўскі паднёс слабую руку мецэната да вуснаў. Гэта ягонае вам ...

– Дай мне слова, што ты не памрэш, пакуль не надрукуеш «Песню...», – сказаў Вітэліус.

Арлоў У. *Час чумы // Беларуская літаратура. Хрэстаматыя для сярэдніх школ.* Склад.: В. Сянкевіч і Я. Грыгарук. Warszawa, 2001, s. 301-304.

[4]Эліны – старажытныя грэкі
[5]Непадлеглы тленню – які не загнівае, не разбураецца; тут даўгавечны
[6]Апачывальня – пакоі для адпачынку; спальня
[7]Неварацьׂ – у незваротную мінуўшчыну; беззваротна мінула
[8]Каліва – сцябло травы; тут: у самай малой меры; у нічым

CZYSTOPIS

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

BRUDNOPIS